

HÁROM LÁTOGATÁS EGY ERDÉLYI TANÍTÓMESTERNÉL

■ Erdélyi író könyvét olvasom, erdélyi, de már évtizedek óta Heidelbergben lakik. Új könyvében szinte filmtechnikával keverednek németországi, illetve kivándorlása előtti erdélyi emlékek – Hajdú Farkas-Zoltán Ipse-könyvéről beszélek. Hirtelen felbukkan benne egy alak, „Ioda” álnéven – de hisz ezt az embert én ismerem! Többször jártam nála, és tudom, hogy nélkülözhetetlen alakja volt a rendszerváltás előtti és kicsit még utáni erdélyi magyar szellemi életnek. Hajdú „Iodáját” főként Schuller Rudolfról, az írók „Rudijáról” mintázta. Az ő alakja, egy mondat kivételével, kimaradt *Erdélyi merítések* (Komp-Press, 2004) című könyvem két romániai élménybeszámolójából, pedig nem mondanék igazat, ha nem vallanám be, ez a rendkívül művelt *kozmpolita lokálpatrióta* rám is mély benyomást tett.

Rudihoz először 1956 nyarán vitt föl kedves új barátom és pár napig lakásán vendéglátóm, Fodor Sándor. „Fodor úr” jellegzetes alakja volt az akkori Kolozsvárnak, olyan prózaíró, akit nem lehetett egyszerűen „leelvtársazni”, noha, gondolom, párttag volt, de volt valami szertartásosan régimódi a humorában és stílusában. Ez a látogatás Schuller Attila-úti lakásába (vajon hogy hívják ma az akkori Attila-utat?) Tordai Zádor filozófus és Kányádi Sándor társaságában történt egy langyos nyári este, már vacsora után, vagy ahelyett, mivel lehet, hogy Rudinál kaptunk az ital mellé szendvicseket is. Mindenesetre Rudit érdekelte az az ifjú budapesti költő-süvölvény, aki voltam – mint később kiderült, nem csak intellektuális képességeim, hanem előnyös külsőm miatt, bár semmilyen homoerotikus célzást vagy gesztust, úgy emlékszem, nem tett irányomban – és miután Tordaival filozófiai beszélgetésbe merült, tőlem elkérte újabb verseimet.

Fodor Sándor már korábban mesélt nekem Schuller Rudi rendkívüli könyvtáráról és arról, hogy ez a szász eredetű irodalmár korábban németet és franciát oktatott az egyetemen, de „osztályidegen” származása miatt onnan pár éve eltávolították. Megmaradt viszont a kolozsvári magyar értelmiség, különösképp az irodalmárok és fordítók tanítómesterének, aki magánórákból tartotta fenn magát, és ezzel elég tisztességesen keresett. Nekem jólesett Rudi kicsit fölényes, de őszintének látszó érdeklődése verseim iránt, és azonnal olyan bizalmat éreztem vele szemben, hogy néhány már másutt megjelent versem mellett pár olyat is a kezébe adjak, amit a budapesti katolikus folyóirat, a *Vigilia* közölt (Rónay György jóvoltából) általam kitalált, szépen alliteráló álnéven. Ezek voltak a „Tomori Tamás” verseim, amiket később is vállaltam, bár spirituális hangvételüktől eléggé eltávolodtam. Összefüggött ez antropozófiai tanulmányaimmal Török Sándornál, ami – utólag visszanézve – megóvott attól, hogy akár egy percre komolyan vegyem a „dialektikus materializmus” című, primitív marxista-leninista tananyagot.

Ami feltűnt nekem már az első látogatás alkalmával, az volt, milyen kevésbé érdekelte Rudit mindaz, ami engem hírforrássá, illetve érdekes „szereplővé” tett az akkori fiatal erdélyi értelmiség szemében: a Petőfi-köri események, a gyors magyarországi Olvadás, amitől megrémültek a romániai sztálinista dogmatikusok, és reménykedni kezdtek a fiatal, nyitottabb társadalomra váró írók és költők. Schuller Rudolf, úgy hiszem, egyfajta esztétikai burokban élt, megteremtette a saját, időn és korszakokon túli elefántcsonttornyát, amiben talán jól is érezte magát, hogyha nem zavarták fölösleges politikai kérdésekkel vagy problémákkal. Rudi-

nak volt pszichológiai érzéke, helyzetfelismerése, azonnal meglátta, egy kezdő költőben milyen lehetőségek lappanganak. Amikor másodszor találkoztunk (pár nappal az első látogatás után megint én kerestem fel lakásán), már véleményt tudott mondani verseimről: bár tehetségesnek vélt, határozottan elítélte „spirituális-vallásos” tájékozódásomat. Ezzel a tanáccsal adta vissza a *Vigiliában* megjelent verseket: „Neked nem ilyen verseket kellene írnod, hidd el nekem, ez nem a te utad.” Ennek a tanácsnak akkor nem nagyon örültem, azt hittem, méltányolja majd verseim nem is rejtett materializmusellenességét és egyes formai megoldásait. Viszont Schuller Rudi meglátott valamit, amit akkor senki más nem vett észre, illetve nem tartott elég fontosnak, hogy nekem megmondja: a nyilvánvaló el-
lentmondást biológiai igényeim, vitalitásom és költészetem akkori (őszinte, de nem eléggé megalapozott) átszellemültsége között. Ez ugyan nem tűnt el az ötvenhatos forradalommal, azzal, hogy „a forradalom parittyája / belévägott a nagyvilágba”, ahogy egy 1957-es négysorosom első soraiban írtam, de emigrációm és utazásaim sok olyan élményt adtak, amiktől fokozatosan háttérbe szorult korábbi (antropozófián alapuló) spiritualizmusom.

Harmadik találkozásunkra jóval később, a hetvenes évek elején került sor. Már kinevezett cambridge-i tanár voltam, amikor először Kántor Lajos hívott meg Kolozsvárra 1971-ben (Kántoréknál laktam), utána pedig többször jártam Romániában, leghosszabban 1977-es, a British Council által szponzorált kutató utamon. Sikerült beazonosítanom, mikor jártam utoljára Schuller Rudinál, mert őt is említtem az *Erdélyi meritésekben*, mint a kolozsvári magyar szellemi élet „szürke eminenciását”. 1971-ben Rudi már valahol a sétatér közelében lakott, teázni mentünk hozzá Fodorral vagy Kányádival. Igyekeztem nem „felvágni” cambridge-i tanárságommal, különben is az volt az érzésem, Rudit az angol kultúra kevésbé érdekelte, mint a francia vagy a német. Miről beszélgettünk? Már nem is tudom, csak arra emlékszem nagyon világosan, hogy megkérdeztem, miért nem kér útlevelet, miért nem akar Nyugatra utazni? (Talán még meghívólevelet is tudtunk volna neki küldetni, hiszen 1969 után számos erdélyi író és kritikus látogatott el Londonba és Cambridge-be „fal” meghívással a PEN Clubtól, vagy más angol intézménytől.) Rudi egy darabig próbálta indokolni, miért nincs már kedve megnézni Párizs vagy München múzeumait és kávéházait, de ez nem hatott meggyőzőnek; alighanem félt attól, hogy Nyugaton is minden megváltozott és nem találná meg azt a világot, amit Proust vagy Thomas Mann műveiből olyan jól ismert. Viszont amikor udvariatlanul rákérdeztem, hogy „Rudi, talán nincs egy ilyen nyugati útra elég pénzed?” Rudi dühbe gurult, felugrott, széthúzta beépített ruhásszekrényét és ezt kiabálta: „Nincs, nincs? Nézd meg mennyi ruhám van, saját szabómtól, nézd meg, milyen jól élek itt!”

Nem tagadom, csalódást okozott ez az utolsó látogatás Rudinál. Lehet, hogy még adtam, vagy küldtem neki 1969-ben Angliában megjelent verseskötetemből, lehet, hogy nem. De ezután már csak ritkán esett róla szó Deák Tamáséknál vagy másutt Kolozsváron. „Eljárt felette az idő” – mondogatták róla már a hetvenes évek végén. Azt sem tudom, a rendszerváltás után rá tudták-e végre venni barátai és tanítványai, hogy elutazzon valahová Kolozsvárról. 1995-ben halt meg. Akkor még Fodor Sándor és Szász János búcsúztatták, aztán valahogy elfelejtődött. Egyik őse (Schuller Georg) benne van a rendszerváltás után kiadott *Magyar irodalmi lexikonban*, ő nincsen, pedig tudom, gyakran megjelentek ma is olvasható, kitűnő fordításai. Lassan már mindegyik kortársa a Házsongárdban nyugszik, de lám, Schuller Rudolf, sokak tanítómestere, mint regényhős, még fel-felbukkan a közelmúltat gyorsan felejtő huszonegyedik században.